

Warszawa, 11 stycznia 2013

European Physical Society Historic Site „Hoża 69”

Jesienią 2011 roku siedziba Wydziału Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego przy ul. Hożej 69 w Warszawie została honorowana pierwszym tytułem „EPS Historic Site” – Historycznego Miejsca Europejskiego Towarzystwa Fizycznego.

Gmach przy Hożej 69 w Warszawie to miejsce, gdzie dokonano wielu podstawowych odkryć z fizyki doświadczalnej i teoretycznej. 10 stycznia br. odsłonięto tam tablicę „Historyczne Miejsce Europejskiego Towarzystwa Fizycznego” – „EPS Historic Site”. W uroczystości odsłonięcia tablicy wzięło udział około 150 osób, między innymi prof. Luisa Cifarelli, prezydent European Physical Society (EPS).

„Budynek przy Hożej 69 był pierwszym miejscem, któremu EPS Selection Committee przyznało tytuł ‘EPS Historic Site’. Gmach ten miał szczególne znaczenie zwłaszcza w latach 30. ubiegłego wieku. Od tego czasu dokonano tu wielu odkryć z zakresu fizyki molekularnej, jądrowej i fizyki cząstek. Dzisiejsza ceremonia odsłonięcia tablicy pamiątkowej jest więc sposobem na uhonorowanie całej społeczności polskich fizyków, którzy wnieśli i wnoszą wkład w renomę Hożej 69”, powiedziała podczas uroczystości prof. Cifarelli.

European Physical Society zostało założone w CERN w 1968 roku. Jest organizacją non-profit zajmującą się konsolidowaniem europejskiej fizyki i promowaniem jej wkładu w rozwój ekonomiczny, technologiczny i kulturowy Europy. Członkami stowarzyszenia są narodowe stowarzyszenia fizyczne z 41 państw, 50 instytutów i laboratoriów oraz 3200 członków indywidualnych. Reprezentując interesy ponad 120 tys. europejskich fizyków, EPS organizuje i współorganizuje liczne konferencje fizyczne, wspiera naukowców, przyznaje prestiżowe nagrody, wydaje też własne czasopisma. Polskie Towarzystwo Fizyczne, powstałe w 1920 roku, jest również członkiem EPS (od 1972 roku).

Tytuły „EPS Historic Site” są przyznawane od niecałych dwóch lat. Pierwszym miejscem, gdzie odsłonięto tablicę, była tzw. fontanna Fermiego – fontanna na dziedzińcu Instytutu Fizyki Uniwersytetu w Rzymie. 22 października 1934 roku słynny włoski fizyk Enrico Fermi wykorzystał wodę z fontanny do spowolnienia neutronów, otwierając drogę ku zastosowaniom łańcuchowych reakcji jądrowych. Drugą tablicą „EPS Historic Site” upamiętniono miejscowość Chamonix-Mont-Blanc we Francji. W 1943 roku CNRS (francuskie Narodowe Centrum Badań Naukowych) utworzyło tu na wysokości 3613 m n.p.m. laboratorium Refuge des Cosmiques do badań nad promieniowaniem kosmicznym i jego zastosowaniami w fizyce jądrowej.

Gmach przy Hożej 69 oddano do użytku 30 stycznia 1921 roku. W budynku powstał Zakład Fizyki Doświadczalnej, przekształcony po wojnie w Instytut Fizyki Doświadczalnej, uznawany za jeden z najlepszych instytutów europejskich pierwszej połowy XX wieku. Po wojnie powstał tam również Instytut Fizyki Teoretycznej.

Budynek przy Hożej 69 odegrał szczególną rolę w rozwoju fizyki. To tutaj w latach 30. XX wieku znajdowało się jedno z najważniejszych światowych centrów badań nad fluorescencją, czyli pewnym rodzajem emisji fotonów przez atomy. Do dziś fizycy na całym świecie przy opisie świecenia używają opracowanego na Hożej diagramu Jabłońskiego.

Tutaj też w 1952 roku Marian Danysz i Jerzy Pniewski odkryli hiperjądra. Było to osiągnięcie o fundamentalnym znaczeniu dla rozwoju fizyki jądrowej i fizyki cząstek elementarnych: po raz pierwszy zaobserwowano jądra atomowe, w których co najmniej jeden proton lub neutron (cząstki składające się z trójek kwarków dolnych i górnych) był zastąpiony nieco cięższym hiperonem (hiperony zawierają kwark dziwny). Na Hożej prowadzono także liczne prace z zakresu optyki, fizyki jądrowej, fizyki cząstek elementarnych, fizyki półprzewodników, geofizyki, astrofizyki, biofizyki oraz fizyki medycznej.

W 1936 roku Hoża 69 była miejscem Pierwszego Międzynarodowego Kongresu Luminescencji, a w 1938 roku zorganizowano tu konferencję „New Theories in Physics” („Nowe Teorie w Fizyce”), w której uczestniczyli m.in. Niels Bohr, Arthur Eddington, George Gamow, Oskar Klein, Paul Langevin, John von Neumann i Eugene Wigner.

Tablica „EPS Historic Site” upamiętnia pracę i osiągnięcia wielu uczonych z Hożej 69, m.in. profesorów Czesława Białobrzeskiego (jako pierwszy zwrócił uwagę na znaczenie ciśnienia promieniowania w budowie wewnętrznej gwiazd), Mariana Danysza (współodkrywcy hiperjąder), Leopolda Infelda (teoretyka zajmującego się ogólną teorią względności, elektrodynamiką i teorią pola, współpracownika Alberta Einsteina), Aleksandra Jabłońskiego (twórcy diagramu Jabłońskiego – schematu poziomów i przejść kwantowych cząsteczek), Stefana Pieńkowskiego (twórcy warszawskiej szkoły fizyki doświadczalnej), Jerzego Pniewskiego (współodkrywcy hiperjąder), Wojciecha Rubinowicza (odkrywcy reguł wyboru w przejściach atomowych), Andrzeja Sołtana (twórcy pierwszego polskiego cyklotronu, nieukończonego z powodu wybuchu drugiej wojny światowej) i Leonarda Sosnowskiego (twórcy warszawskiej szkoły fizyki półprzewodników).

Po części oficjalnej, związanej z odsłonięciem tablicy „EPS Historic Site”, prof. Andrzej Kajetan Wróblewski wygłosił wykład o roli Hożej w historii fizyki, a prof. Cifarelli mówiła o przeszłości, teraźniejszości i przyszłości akceleratora LHC.

Bohdan Grządkowski
Sekretarz Generalny PTF